

Šventosios Mišios aukojamos vienu metu Paduvoje, Prahoje, Varšuvoje, Vilniuje, Minske, Polocke ir kitose vietose tokia intencija:

Už daktarą Pranciškų Skoriną (1470–1552), Europos humanistą, šiuolaikinės Baltarusijos ir šiuolaikinės Lietuvos kultūrinės bei istorinės raidos orientyrą, ir už visus, kurie šių dienų Europoje nuo Atlanto krantų iki Uralo vargsta ir kenčia, nes nori gyventi humanistinių idealų dvasia

ketvirtadienį 2022. I. 20 17:30 val. Vilniaus Arkikatedroje,
aukos arkivyskupas Gintaras Grušas.

Pranciškų Skoriną (1470–1552) – išskirtinis Europos humanisto pavyzdys. Jo gyvenimo detales mes sužinome iš pavienių šaltinių liudijimų, o pagrindiniu šaltiniu lieka jo paties darbai, mūsų dienas, kad ir kaip gaila, pasiekę tik iš dalies. Išlikusiame P. Skorinos palikime mes randame vertybes, kuriomis jis rėmėsi gyvendamas ir kurdamas: išsilavinimą, darbštumą, atvirumą, kūrybiškumą, nuolankumą bei išradingumą. Kad ir ko būtų ėmėsis, jis visa darė „Dievo garbei ir geram paprasto žmogaus pamokymui“. Laisvė ir su ja glaudžiai susijęs stiprus atsakomybės prieš pasaulį pojūtis leido jam sekti šiomis vertybėmis ir jomis grįsti gyvenimo kelią.

Pranciškų Skoriną visuomet su pasididžiavimu nurodydavo, kad yra kilęs „iš šlovingo Polocko miesto“. Šiandien Polockas priklauso Baltarusijai – gražiai šaliai, ilgas metus varginamai kruvinos diktatūros, ir valstybei, kuri, nieko nepaisydama, nepaliaujamai trokšta laisvės. Šiandien mes tiksliai nežinome visų vietų, kuriose P. Skoriną pabuvojo, tačiau pasiekę šaltiniai patikimai liudija jį buvus Europos piliečiu: 1504–1506 m. Krokuvoje jis studijavo filosofiją, tai yra laisvuosius menus; 1512 m. Paduvoje jis išlaikė medicinos daktaro egzaminus; Praha, kurioje jis atgulė amžino poilsio, žymi du jo gyvenimo laikotarpius; be Prahos, jis dar tarnavo Vilniuje ir Karaliaučiuje. Šiandien draugo Kalinino vardu pavadintas Karaliaučius priklauso pažemintai nelaisvai Europos daliai; kiti miestai: Paduva, Praha, Krokova ir Vilnius, džiaugiasi laisvės teikiamomis privilegijomis. Ši aplinkybė daug kam įpareigoja.

Medicinos daktaras P. Skoriną patekdavo į aukščiausius visuomenės sluoksnius: Karaliaučiuje jis tarnavo liuteronui kunigaikščiui Albrechtui; Vilniuje pas katalikų vyskupą Joną iš Lietuvos kunigaikščių jis dirbo asmeniniu gydytoju ir sekretoriumi; antruoju gyvenimo Prahoje laikotarpiu jis būsimo Šventosios Romos imperatoriaus Ferdinando I dvare tarnavo karališkuoju sodininku. Tai, kad gydytojas tapo sodininku, – lengvai paaiškinama aplinkybė: sodas turėjo teikti naudą, o profesionaliai užveistame sode turėjo tarpti gausūs vaistiniai augalai. Kad ir kaip buvo iš tikro, bet karališkuoju sodininku P. Skoriną tapo todėl, kad dauggaliam valdovui pateikė naujo – renesansinio – sodo, kurio iki tol Prahoje nebuvo, projektą. Šiandienį karališkąjį sodą, nusidriekusį tarp karalienės Onos Jogailaitės vasaros rūmų ir Prahos pilies, beveik prieš 500 metų pagimdė novatoriškos idėjos, kurias iš Italijos į Prahą atnešė rusėnas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos pilietis Pranciškų Skoriną.

Ižymiausias ir reikšmingiausias Pranciškaus Skorinos darbas yra – ir tai suprantama – „Rusėnų Biblija“, kurią jis 1517 m. pradėjo leisti Prahėje. 1517–1520 m. čia šviesą išvydo Senojo Testamento knygos, o 1525 m. Vilniuje – „Apaštalų darbai ir laišakai“. Kad ir kaip gaila, bet P. Skorinos ketinimui išleisti keturias Evangelijų knygas nebuvo lemta išsipildyti. Vis dėlto jo sumanymas išleisti bažnytine slavų kalba visą Šventąjį Raštą buvo įgyvendintas, prabėgus daug metų po jo mirties. Tai įvyko 1580 m. Ostroge, dabartinės Ukrainos teritorijoje. 1522 m. Vilniuje P. Skorina sukompaktavo rusėnišką *liber viaticus* – „Mažąją kelionių knygelę“, arba pirmąją spausdintą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos knygą. Tad visai pagrįstai atsižvelgus į jos 500 metų jubiliejų 2022-ieji buvo paskelbti Skorinos metais.

Pranciškaus Skorinos „Rusėnų Biblija“ Europos kontekstuose yra išskirtinis reiškinys. Ji buvo skirta liaudžiai, o tai atsiliespė ne tik pasirenkant spaudą – tuo metu novatorišką technologiją skleisti Dievo ir žmogaus žodžiui. Tikslinę skaitytojų grupę aiškiai žymi gausios ksilografinės iliustracijos, grįstos meninėmis-techninėmis inovacijomis, skirtomis perkelti iš bažnyčios į knygą tiek biblijinį išsilavinimą, tiek Šventraščio įvykių seką. Atsižvelgęs į paprasto skaitytojo lūkesčius, P. Skorina Biblijos tekstus papildė savo autoriniais komentarais, o tai Europos kontekste yra išskirtinis knygų leidybos faktas. Europos kontekste unikaliu laikytina ir ta svari aplinkybė, kad P. Skorina buvo pasaulietis – tikintis puikiai išsilavinęs, tačiau teologijos nestudijavęs ir kunigo šventinimų neturėjęs žmogus. Skorinos „Rusėnų Biblija“ (1517–1525) – Martyno Liuterio „Biblia Deudsch“ („Vokiečių Biblija“, 1522–1534) ir Erazmo Roterdamiečio „Novum Testamentum Graece“ („Naujasis Testamentas graikų k.“, 1516–1535) amžininkė. Vis tik tai Liuteris ir Erazmas buvo vienuoliai augustinai, gavę nuodugną teologinį išsilavinimą ir turėję tinkamą kunigystę. Kitaip nei Erazmas, kurio santykiai su Katalikų bažnyčia buvo gana delikatus, ir visiškai kitaip nei Liuteris, kuris santykius su ja visiškai nutraukė, pasaulietis Skorina nuolankiai rasdavo kalbą su visomis Bažnyčiomis, su kuriomis per ilgus veiklos metus jam prisieidavo susidurti: Prahėje – su utrakvistais ir katalikais, o Vilniuje – su katalikais ir stačiatikiais. P. Skorinos XVI a. pradžios Biblijos projektas iš anksto skelbia tai, ką XVI a. pabaigoje ilgo politinio proceso sąlygomis pasiekė Abiejų Tautų Respublika, o būtent, graikų-lotynų uniją (1596), kurią su atožvalga į graikų katalikybę šiandien mes vadiname Brastos vardu (pagal sudarymo vietą Lietuvos Brastoje).

P. Skorinos Biblija – dvikalbė: Šventojo Rašto knygų tekstai išspausdinti bažnytine slavų, o autoriniai komentarai – rusėnų kalba. Tiek Graikų, tiek Lotynų bažnyčios pripažįsta liturginę bažnytinės slavų kalbos statusą. Kitaip nei lotynų ir graikų kalbas, liturginę bažnytinę slavų suprato stačiatikiai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos gyventojai. Na, o raštui vakarinės rytų slavų pasaulio dalies vartota rusėnų kalba buvo oficiali visos Kunigaikštijos kalba: juk gi ja, o ne lietuviškai, nuo 1262 m. buvo kuriami Lietuvos metraščiai, rašomi įstatymai ir sudaromi teisės aktai. Kaip istorinis valstybinis darinys Lietuvos Didžioji Kunigaikštija tapo trijų šiuolaikinių tautų: lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių, lopšiu, o iš rusėnų kalbos kilo šiuolaikinė baltarusių ir šiuolaikinė ukrainiečių kalba.

Daug dešimtmečių baltarusiai Pranciškų Skoriną teisėtai laiko savo nacionaliniu didvyriu. Būdami europiečiai, kartu pasistenkime, kad Pranciškus Skorina išgarsėtų kaip visos Europos herojus. Apie P. Skorinos europinį novatoriškumą, išskirtinius nuopelnus ir jo palikimą būtų galima ilgai pasakoti, bet tas pasakojimas jau priklausytų pažintiniam moksliniam kultūriniam-istoriniam diskursui. Mums privalu veikti dvasinėje-etinėje plotmėje, kuri iš esmės yra politinė, kadangi politika tėra praktinė etika, ir siekti, kad P. Skorinos tėvynė – šiuolaikinė Baltarusija – kuo greičiau atgautų žmogiškumo garantą – laisvę.

Tomašas Hoskovecas, Ilja Lemeškinas
Prahos lingvistų būrelis
išvertė Sigitas Narbutas